

УДК 340.151

ЮРИДИЧНІ ЗАБОРОНИ (ДО ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ)

Н. Раданович

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: radanovych_n@ukr.net*

З'ясовано, що характеристика «юридичного обігу» забороняючих правових норм, зокрема у «загальнодозвільній площині», потребує максимального виявлення їхнього регулятивного та ціннісного потенціалу, що сприятиме глибшому дослідженню передумов реалізації загальнодозвільного типу правового регулювання. Встановлено, що специфіка забороняючих норм проявляється в процесі дослідження питання генези позитивного права, оскільки класифікація правових норм за способом впливу на поведінку людини (надання права, покладення обов'язку, заборона) відображає особливості його утворення. Виявлено, що механізм первісного соціального регулювання, з якого «виросли» юридичні заборони, працював за схемою: «не можна–можна–потрібно», а серед його основних засобів домінуючу роль виконували заборони. У межах функціонування такого механізму також простежено певну еволюцію первісних заборон (що є прототипом заборон юридичних) та виявлено чинники їх обумовленості. Подальший процес «юридизації заборон» пропонуємо пов'язати зі зміною насамперед соціально-сутнісної характеристики заборон, яка існувала вже з огляду на диференціацію соціального регулювання.

Ключові слова: забороняючі правові норми, табу, первісне соціальне регулювання.

У зв'язку із науковими розвідками у напрямі подальшого розвитку теорії правового регулювання (і, зокрема, загальнодозвільного його типу) стає важливим дослідження правових (юридичних) заборон як фундаменту побудови цього типу регулювання, а відповідно – і забороняючих правових норм, у яких ці заборони втілюють.

В юридичній науці питання забороняючих правових норм досліджено фрагментарно у контексті конструкцій загальних заборон і загальних дозволів (С. С. Алексєєв), правової поведінки (В. М. Кудрявцев), юридичних заборон загалом (О. Г. Братко, З. Д. Іванова, Т. М. Радько), в цивільному (Н. М. Бородавкіна, Т. Є. Комарова), кримінальному (С. А. Маркунцов), адміністративному праві (Ю. М. Слєпченко). Є й спеціальне монографічне дослідження, присвячене виявленню природи, призначення, функцій та особливостей реалізації таких норм, яке підготував М. М. Рибушкін.

З усіх цих праць ми можемо почерпнути низку методологічно важливих і цінних суджень про забороняючі правові норми. Проте, аби продовжити вивчення їх «правового обігу», зокрема у «загальнодозвільній площині», потрібно максимально виявити їхній регулятивний та ціннісний потенціал. Це своєю чергою, допоможе глибше дослідити передумови реалізації загальнодозвільного типу правового регулювання.

Питання виокремлення забороняючих правових норм в окремий самостійний вид норм завжди було дискусійним у науковій літературі, причому історія цієї дискусії дуже давня. Ще Л. Петражицький зауважував, що кожна норма – це уповноважувально-зобов'язальне (імперативно-атрибутивне) правило поведінки і на цій підставі заперечував правовий характер дозволів [15, с. 332–340]. Цю

позицію поділяли М. М. Коркунов, розуміючи юридичну норму як правило належного, а отже, як веління [10, с. 156], а також Є. М. Трубецкой, який вважав, що всяка норма є велінням, яке може бути виражене і в позитивній, і в негативній формі. Якщо одні норми приписують що-небудь робити, а інші – забороняють, то на цій підставі не можна поділити юридичні норми на наказові та забороняючі і всяка заборона, на його думку, є велінням щось не вчиняти, утримуватися від якихось дій і, відповідно, юридичні норми, що забороняють якесь діяння, повинні бути віднесені до розряду наказових [19, с. 70]. Тому аргументації вчених, які спростовують наказовість усіх юридичних норм, Є. М. Трубецкой оцінював як непорозуміння, оскільки за єдину класифікаційну підставу поділу ці вчені визнають словесну форму, якої норми набувають у юридичних пам'ятках і збірниках законів, тоді як навіть описовий спосіб викладу норми, на його думку, є наказовим [19, с. 76–87].

Про двосторонність юридичної норми писали Ф. В. Тарановський, Б. О. Кістяківський, Г. Радбрух, пізніше – А. Ф. Шебанов, М. Г. Александров, О. Г. Братко. На їхню думку, поділ на забороняючі, зобов'язуючі й уповноважуючі норми є класифікацією не правових норм, а статей законів, в яких виражені ці норми, «оскільки всяка правова норма має двосторонній уповноважувально-зобов'язальний характер, тому відповідно вона одночасно уповноважує одну сторону і зобов'язує другу сторону урегульованого відношення, а стаття закону, де викладена ця правова норма, дійсно може бути сформульована як правомочність, або як обов'язок, чи як заборона» [20, с. 42].

Інші вчені (в різний період), як-от С. С. Алексєєв, М. І. Козюбра, О. Е. Лейст, М. М. Марченко, П. О. Недбайло, П. М. Рабінович, М. М. Рибушкін, О. В. Петришин, С. П. Погрібняк, підтримували позицію щодо виокремлення забороняючих правових норм поряд із нормами зобов'язуючими та уповноважуючими. У зв'язку з цим П. О. Недбайло заперечував уповноважувально-зобов'язальний характер кожної норми права і наводив ті аргументи, що правова норма, по-перше, – чітко визначене правило, зафіксоване в законі чи іншому нормативному акті, тому вона не допускає, щоб якась її сторона припускалася, передбачалася, інакше – норма права не буде формальним правилом, а отже, і нормою права, по-друге, регулюючи поведінку людей як учасників суспільних відносин, вона може наділяти їх повноваженнями, не пов'язаними безпосередньо з вимогами до інших осіб як, наприклад, право розпоряджатися власністю на свій розсуд, обов'язок не перевищувати повноважень, за якого не формулюється право інших вимагати неперевищення таких повноважень. До того ж, наявність двостороннього уповноважувально-зобов'язального характеру правових норм, на його переконання, зовсім не заперечує поділу норм на уповноважувальні та зобов'язувальні, адже права не можуть існувати без кореспондуючих їм обов'язків і обов'язки немислимі без відповідних їм прав, проте з цього не випливає, що права й обов'язки повинні вміщуватися в одній правовій нормі. Наприклад, право на відпустку і обов'язки адміністрації оплатити відпустку, викладені в різних нормах права [13, с. 72].

Зокрема, О. Е. Лейст теж наголошував на самостійності заборон, які входять до юридичного змісту права поряд із правами, обов'язками, суб'єктами права, юридичними фактами, складами правопорушень, а їх фіксація необхідна для впорядкування примусу [11, с. 20].

За критерій вирізнєння забороняючих норм М. М. Рибушкін запропонував обрати суспільне відношення, яке впорядковує заборонна правова норма. На його думку, відношення, яке виражено у відмежуванні (відособленні) суб'єкта від

суспільно-шкідливих відносин, і є предметом регулювання забороняючих норм, при цьому правового регулювання зазнає діяльність однієї сторони, яка є лідером і не є рівноцінною за своїм соціальним значенням іншій стороні. Отже, вважає М. М. Рибушкін, змінюючи діяльність цієї сторони, можна змінити і все відношення, а інші види норм права упорядковують те суспільне відношення, модель якого міститься в їх диспозиції [17, с. 113].

Визнаючи обґрунтованість аргументів кожного з учасників тривалої дискусії, дозволимо собі зауважити, що окреслену проблему легше аналізувати, зважаючи на природу і прояви об'єктивного юридичного права як системного явища. Відповідно формується розуміння, що кожна із правових норм виконує своє функціональне призначення, забезпечуючи цілісність і взаємоузгодженість позитивного права як системи. І щоб наблизитися до пізнання структури правової матерії, а відповідно і «проявити» специфіку заборонних норм, звернемося до питання генези права, тим більше, що класифікацію правових норм за способом впливу на поведінку людини (надання права, покладення обов'язку, заборона) вчені оцінюють саме як таку, що несе на собі відбиток першопочаткового утворення права [12, с. 604].

Генеза юридичних заборон. Окремі автори вважають, що санкції, відповідальність, весь охоронний потенціал права є його «первородним матеріалом» і продовжує відігравати правоутворювальну роль у праві, інші – вбачають у порушенні норми і подальшому конфлікті відліковий момент та головний зміст лише архаїчного законодавства, первинно заборонний характер системи соціального регулювання первісного суспільства, але подальшу динаміку права у суспільстві пов'язують вже не стільки із заборонами, скільки із позитивними обов'язками. Саме надмірну абсолютизацію примусового, що є наслідком певних уявлень про генезу права, В. І. Гойман вважає гносеологічною причиною недосліджуваності категорії «дія права» [2, с. 24–26].

І, видається, саме в цьому розрізі доречно навести міркування Г. Кельзена, який, простеживши розвиток права від моменту його зародження в первісному суспільстві і до того рівня, якого воно досягло в сучасній державі, виявив певну тенденцію, загальну для всіх правопорядків, що досягли достатньо високої стадії розвитку, стосовно правової цінності, яка повинна бути реалізована: ця тенденція проявляється у все більшій суворості заборони застосовувати фізичний примус і силу в стосунках між людьми [8, с. 548–49].

Аби глибше пізнати природу заборонних правових норм, зупинимося на дослідженні заборон та їх ролі в системі соціального регулювання періоду його зародження. Таке регулювання, як зазначалось у літературі, виконувало дві основні функції, а саме, забезпечувало:

1) вільнення первісної людини від страху перед природою, оточуючим світом, керування її психічної енергії у русло продуктивної діяльності;

2) стабілізацію суспільних відносин, а отже, усунення впливів випадкових, суб'єктивних чинників (наприклад, стримувало недружню поведінку співплемінників, причиною якої була боротьба за існування, що зрештою слугувала своє рідним каталізатором суспільного прогресу).

Отже, боротьба не тільки зі силами природи, але й між людьми за виживання є початковим атрибутом людського суспільства. Мінімальна стандартність, передбачуваність, надійність і загальна зрозумілість поведінки оточуючих давала кожній людині певну гарантію безпеки [7, с. 177–178].

У праобщини з'являється те, що відрізняє її від стада: колективна власність на здобич, знаряддя праці і полювання, житло (як життєзабезпечуюче начало). І ця

власність була основним «соціалізуючим» чинником, вимагала такого ставлення до себе, яке регулювали певні «норми» за участю в цьому процесі всіх членів праобщини, інакше рецидиви зоологічного індивідуалізму загрожували порушити хитку основу існування первісного колективу [9, с. 109].

Відповідно, до *основних рис* нормативного регулювання первісного суспільства вчені зазвичай відносять:

- 1) природність (органічність), історичну зумовленість;
- 2) синкретичність (у зв'язку з чим російський етнограф А. І. Першиц ввів поняття «первісної мононорматики» і відповідно «мононорм»);
- 3) наявність таких його основних складових, як: а) біолого-психологічні, б) шлюбно-сімейні; в) корпоративно-групові; г) міфолого-релігійні; д) моральні;
- 4) домінування заборон, що функціонували у формі (вигляді) табу;
- 5) відсутність у мононорм уповноважувально-зобов'язальних рис [4].

У контексті характеристики цих ознак простежується й *еволюція первісних заборон*. Вони, як і інші правила поведінки, які існували у додержавному суспільстві, не нав'язані свідомості первісної людини ззовні, а з дитячих років наявні в її свідомості, пам'яті, сприймаються не як щось обмежуюче, а як прояв власних сил людини, або таке, що не суперечить її особистим інтересам. Людина не відчуває потреби відступати від цих правил, поводитися інакше, ніж приписано звичаями суспільства, оскільки вони були створені в інтересах *всього колективу* [16, с. 43].

Саме ця теза була ідеологічним підґрунтям представників історичної школи права, які, зрештою, аргументували самостійність такої галузі знань, як історія держави і права. Досліджуючи процес виникнення права, Г. фон Гуго, Ф. К. Савіньї, Г. Ф. Пухта стверджували, що право – це не штучний винахід, воно не є придумане і не довільно встановлене людьми, а є необхідним результатом глибших історичних причин. Юристи – не творці права, а тільки виразники національної самосвідомості. Як мова і права, право розвивається природно, само собою, і жоден законодавець не в змозі зупинити цей природний процес чи суттєво змінити його напрям [19, с. 59–63].

Критики історичної школи права, підтримуючи ідею історичного колективного досвіду людства як чинника утворення і розвитку права, все ж вказували ще й на інші чинники, як-от: ідею розуму, що покладена в основу всякої правосвідомості («історичний досвід слугує засобом для здійснення продиктованої розумом цілі права») [19, с. 68], безперервну боротьбу людини з різними історично сформованими перешкодами, відстоювання права («боротьба за право») [6, с. 24].

Ця ідея вже мінімально простежується у дії механізму первісного регулювання. Зокрема, В. С. Нерсисянц, аналізуючи процес генези і розвитку соціальної нормативності, звертає увагу на символічні образи позитивного і негативного, які слугували «системою координат для орієнтації у світі, відігравали роль оціночних критеріїв», а формування соціальних норм обумовлювалося «уявленнями про такі соціальні і регулятивно значущі протилежності, як життя–смерть, корисне–шкідливе, добро–зло, правильне–неправильне, дозволене–заборонене, доцільне–недоцільне, ми–вони». Абстракція таких полярних протилежностей, що була необхідним моментом для всякої соціально-нормативної регуляції, могла з'явитися, на думку вченого, лише після тривалого розвитку первісного суспільства, на основі великого (соціального, духовного, трудового, пізнавального) досвіду, в якості своєрідного ціннісного усвідомлення та резюмування цього досвіду (як позитивного, так і негативного). Аналізуючи первісні засоби регулювання поведінки людей, В. С. Нерсисянц також вказує на найбільш ранні слова людської

мови – заборони «ні», «не можна», а також слово «дай», що означає наказове прохання-вимогу, призначене спонукати іншого (супроти його інтересів) поділитися із тим, хто просить [14, с. 198–199].

Своєю чергою Ю. В. Сорокіна намагаючись проникнути у сутність соціальних норм, зазначила, що для нормогенезу властиві як об'єктивні, так і суб'єктивні характеристики, а процес напрацювання нормативів, зразків, еталонів є взаємодією двох зустрічних тенденцій, пов'язаних через об'єктивні і суб'єктивні детермінанти функціонування соціуму. Розмірковуючи над питаннями, пов'язаними з тим, чи може якась норма залишатися розумною, якщо її дотримання спричиняє все загальну шкоду, і бути корисною для людини, коли вона вміщує модель поведінки, яка не відповідає природі людини, дослідниця виявляє дві тенденції – стикування загального й окремого, соціуму та індивіда: «Живучи в соціумі, людина повинна перебувати між двох меж: з одного боку, вона повинна дотримуватися моралі суспільства, де вона живе, з іншого, – прагнути реалізувати свої нахили» [18, с. 200].

Отже, жити правильно, жити добре – означає впорядкувати свої уподобання з певною шкалою [21, с. 7].

Подібні міркування наявні і в працях Г. К. Гінса, який, досліджуючи зв'язки права і культури, стверджував, що оформлення етичної свідомості відбувалося на основі зіставлення різних вчинків і встановлення недопустимості або, навпаки, необхідності вчинку. Можна припустити, що раніше за інших виникли норми охоронні. Правила, що визначають взаємовідносини людей, на його думку, можуть бути зведені до трьох простих формул: *не можна, можна, потрібно*, адже коли визначені межі можливого, то цим вже встановлені і самі межі. Тому, розмірковує Г. К. Гінс, критерії, що встановлюють межі власності, вказують, яка свобода дій надається. Однак, відзначив він, логічний висновок «раз не заборонено, значить дозволено» виявляється не завжди правильним і потребує інколи підтвердження, що справді можна вчиняти. Ймовірно, найпізніше з'явилася формула «потрібно». «Не можна, можна, потрібно» – таким бачив Г. К. Гінс механізм формування права і моральності [1, с. 41–42].

Щодо ідеї первісної мононорматики, вона була активно сприйнята юридичною доктриною (С. С. Алексєєв, А. І. Ковлер, М. І. Козюбра, О. В. Петришин, М. В. Цвік). Учені вважають, що у додержавному суспільстві не було особливого апарату для систематичного застосування влади (сили), відповідно не було і норм права, однак і там склався певний порядок, напрацьовувалися певні правила поведінки (мононорми). На початкових етапах становлення права його норми існували у тісному переплетенні з моральними, релігійними, звичаєвими та іншими правилами поведінки у синкретичному, невідокремленому вигляді, тобто як мононорми [5, с. 81]. Такі мононорми А. І. Ковлер називає генотипом права, але при цьому уточнює, що біолого-психологічний регулятор можна вважати генотипом для інших регуляторів [9, с. 104].

Проте із винятково синкретичним баченням системи первісного нормативного регулювання не погоджується Т. В. Кашаніна, називаючи мононорми «науковою вигадкою і фантазією вчених, завданням яких є «розщепити» такі складні явища соціальної дійсності, як соціальні норми і внести ясність, досягти більш глибокого і подрібненого їх розуміння». За досить гострої критики наведено авторський варіант такого «розщеплення» первісних норм на «ритуали, обряди, міфи, звичаї, релігійні норми, норми моралі, норми етикету» [7, с. 210].

Для нашого дослідження усі наведені міркування щодо мононорм та їх змістовного наповнення є методологічно важливими з огляду на виявлення

обумовленості первісних заборон, що є невід'ємною складовою їх всебічної характеристики.

Існування заборон у формі табу теж визначає певну специфіку заборон, тому дослідження цього соціального явища формує уяву про зміст, сферу та особливості дії заборон.

Учені припускають, що історично першим було табу на інцест, етнографи також зібрали й описали похідні статеві табу, які були спрямовані на збереження людської природи. Проте соціальні відносини витіснили «біологію», сприяли укріпленню праобщини, її оформленню як соціуму. З'являлися численні нові табу. В науковій і навчальній літературі описано їх різні види, а саме: 1) табу на дії (як-от, на спілкування із представниками інших племен (які є потенційними носіями «негативної» магії, здатної завдати шкоди тим, хто стикається з нею); 2) табу на людей (на вождів і правителів: на них заборонялося дивитися, що пов'язано з ізоляцією «Боголюдини»; для жінок (окремо відведені місця їх перебування); на вбивць чи катів (соціальна ізоляція, оскільки душі вбитих переслідували їх); 3) табу на предмети і речі (на залізо, на гостру зброю, на кров, на волосся чи нігті при обрізанні, на вузли чи перстені); 4) табу на слова (заборона на власні імена, на імена хворих родичів чи покійників).

Ці та інші табу вчені називають своєрідними соціальними нормами первісного суспільства, важливим інструментом: а) стандартизації поведінки людей, б) пригнічення рецидивів «зоологічного індивідуалізму», в) виховання дітей і молоді, адже усвідомлення небезпеки в ранньому дитинстві приходить через перші «не можна» (спочатку побутові, а згодом соціальні). Тому табу як біолого-психологічна заборонна норма є генотипом інших нормативних регуляторів – тотемічної символіки, міфу, магії, ритуалу, обряду, звичаю [9, с. 113–117].

Поняття табуальної норми наявне і в українській юридичній енциклопедичній літературі, зокрема так називають об'єктивізацію заборони людоїдства та вбивства [3, с. 192–193].

Для виявлення специфіки дії заборон важливе значення має психологія цього інституту. За своєю природою вона пов'язана із забобонним страхом, що є однаковим і перед носієм влади, і перед тим місцем, де може бути душа померлого (кладовищем). Тому, вважає Г. К. Гінс, зовсім не на основі розвитку природних інстинктів, а в умовах людської культури, у тому своєрідному світогляді, що склався у первісних людей, які стояли перед таємницями народження, смерті та інших незрозумілих явищ природи, в тих забобонах, віруваннях і страхах, у тій взаємній підтримці, без якої вони не могли існувати, – потрібно шукати корені різних первісних прав і обов'язків та суспільних інституцій, які визначили подальший розвиток правової культури. Наприклад, норма «не вбий» була, з одного боку, прямим продуктом етичного засудження вбивства, що відповідає інстинктивній відразі проти взаємного винищення істот одного і того ж виду. Але, з другого боку, і тут інстинкт не переходив сам собою в етичну норму, цей процес не відбувся без участі забобонів, що відігравали ще більшу роль, ніж моральне засудження вбивці: вигнання вбивці і накладення на нього клейма («знаку Каїна») зумовлене головно, страхом перед тінню вбитого. Тому, стверджує Г. К. Гінс, для правильного розуміння походження різних норм права потрібно знати психологію людей глибокої древності, особливості їх вірувань і взаємовідносин [1, с. 52–53].

Окрім того, внутрішня мотивація дотримання заборон зумовлена різкою реакцією суспільства, яке засуджувало відступ від звиклого, твердо встановленого зразка поведінки. У члена додержавного суспільства немає стимулів для того, щоб

відступати від вікових звичаїв. Унаслідок відсутності майнової нерівності немає протилежності приватних інтересів, суперечностей між інтересами особи і загальносуспільним інтересом. Усе це виробляє у людині почуття солідарності з іншими членами суспільства, її відданість інтересам колективу [16, с. 42–43].

Особлива природа заборонних юридичних норм, як фундаменту побудови загальнодозвільного типу правового регулювання, потребує додаткового з'ясування. Вона проявляється, зокрема, в процесі дослідження питання генези позитивного права, оскільки класифікація правових норм за способом впливу на поведінку людини (надання права, покладення обов'язку, заборона) відображає особливості його утворення. Можна узагальнити, що боротьба людей за біологічне виживання та співіснування визначила первісне соціальне регулювання у його:

– виникненні (що засвідчує закономірність, природність, органічність такого регулювання, а не привнесеність його ззовні);

– механізмі дії, який працював за схемою: «не можна–можна–потрібно»;

– основних засобах, серед яких домінуючу роль виконували заборони (з огляду на високу дієвість табу);

– змістовному наповненні (що засвідчували різні вірування (тотемізм, фетишизм, шаманізм, анімізм), легенди, міфи).

У межах дії механізму первісного соціального регулювання спостерігається певна еволюція первісних заборон. Їх дієвість визначається:

1) високою внутрішньою мотивацією дотримання заборон з огляду на специфіку їх сутності (їх встановлювали в інтересах усього колективу і кожної людини зокрема, у зв'язку з чим можна певною мірою обговорювати відповідність первинних соціальних регуляторів критерію обґрунтованості);

2) наявністю специфічної самостійної форми існування заборон – табу, які за своєю природою мали різну предметну наповненість, широку сферу застосування і неабиякі (широкі) можливості психологічного забезпечення;

3) взаємопов'язаністю (взаємообумовленістю) іншими складовими системи регулювання, як-от: міфи, легенди, релігійні вірування, для яких табу поставали: а) джерелами існування та б) забезпечувальними засобами.

Це дає підставу обговорювати: 1) біологічну; 2) психологічну; 3) світоглядну обумовленість первісних заборон. Проте найбільш вагомим обумовлюючим чинником можна вважати *загальносуспільний (всезагальний) інтерес*, якому сутнісно відповідали первісні заборони (що стали першоосновою заборон юридичних). Саме тому подальше вивчення процесу «юридизації заборон» буде пов'язано насамперед із дослідженням їх соціально-сутнісної характеристики, яка вже набувала свого нового забарвлення із диференціацією соціального регулювання (виокремленням у його системі права) або «розщепленням мононорм».

Список використаної літератури

1. Гинс Г. К. Право и культура / Г. К. Гинс ; науч. ред. В. М. Баранов. – М., 2012. – 320 с.
2. Гойман В. И. Действие права (методологический анализ) / В. И. Гойман. – М., 1992. – 180 с.
3. Горбатенко В. П. Норми соціальні // Юридична енциклопедія : в 6 т. – Т 4 : Н–П. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та інші. К. : «Укр. енцикл.», 2002. – С. 192–193.
4. Загальна теорія держави і права: [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., академіка АпрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., академіка АпрН

- України О. В. Петришина. – Харків : Право, 2009. – 584 с. ; *Протасов В. Н.* Теория государства и права: учебник для бакалавров / В. Н. Протасов. – М. : Издательство Юрайт, 2014. – 495с. ; *Черных Е. Н.* Структура нормативной системы в древних обществах (методологический аспект) / Е. Н. Черных А. Б. Венгерок // В кн.: От доклассовых обществ к раннеклассовым. – М., 1987. – С. 23–38.
5. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – 392 с.
 6. *Ф. Иеринг Р.* Борьба за право / Ф. Иеринг Р. // Избранные труды : в 2-х томах. Т. 1. – СПб., 2006. – 618 с.
 7. *Капанина Т. В.* Происхождение государства и права : учеб. пособие / Т. В. Кашанина. – М. : Высшая школа, 2004. – 325 с.
 8. *Кельзен Г.* Чисте правознавство : 3 дод. Пробл. Справедливості / Ганс Кельзен ; пер. з нім. О. Мокровольського. – К. : Юніверс, 2004. – 496 с.
 9. *Ковлер А. И.* Антропология права : учебник для вузов / А. И. Ковлер. – М. : Издательство НОРМА, 2002. – 480 с.
 10. *Коркунов Н. М.* Лекции по общей теории права / Н. М. Коркунов. – СПб., 2003. – 430 с.
 11. *Лейст О. Э.* Сущность права Санкции и ответственность по советскому праву (теоретические проблемы) / О. Э. Лейст. – М., Изд-во МГУ, 1981. – 240 с.
 12. *Марченко М. Н.* Проблемы теории государства и права : учеб. пособие / М. Н. Марченко ; под ред. М. Н. Марченко. – М. : «Юристъ», 2001. – 656 с.
 13. *Недбайло П. О.* Советские социалистические правовые нормы / П. О. Недбайло. – Львов : Издательство Львовского университета, 1959. – 169 с.
 14. *Нерсесянц В. С.* Общая теория права и государства / В. С. Нерсесянц. – М. : Издательство НОРМА, 2000. – 552 с.
 15. *Петражицкий Л. И.* Введение в изучение права и нравственности / В. В. Петражицкий. – М., 2011. – 328 с.
 16. *Рассолов М. М.* Актуальные проблемы теории государства и права / М. М. Рассолов. – М., 2014. – 471 с.
 17. *Рыбушкин Н. Н.* Запрещающие нормы в советском праве / Н. Н. Рыбушкин. – Казань : Издательство Казанского университета, 1990. – 113 с.
 18. *Сорокина Ю. В.* Актуальные проблемы теории и философии права / Ю. В. Сорокина. – М., 2013. – 304 с.
 19. *Трубецкой Е. Н.* Энциклопедия права. Юридический институт / Е. Н. Трубецкой. – СПб., 1998. – 183 с.
 20. *Шебанов А. Ф.* Нормы советского социалистического права / А. Ф. Шебанов. – М., 1956. – 45 с.
 21. *Шпеман Р.* Основные понятия морали / Р. Шпеман. – М., 1993. – 100 с.

References.

1. Gins, G. K. (2012). *Pravo i kul'tura*. Nauch. red. V. M. Baranov. M., 320 s.
2. Gojman, V. I. (1992). *Dejstvie prava (metodologicheskij analiz)*. M., 180 s.
3. Gorbatenko, V. P. (2002). Normi social'ni. *Yuridichna enciklopediya : v 6 t.* Redkol.: YU. S. Shemshuchenko (golova redkol.) ta inshi. K.: «Ukr. encikl.», 1998. T.4: N–P, 720 s., 192–193.
4. Cvik, M. V., Petryshyn, O. V., Avramenko, L. V. ta in. (2009). *Zagal'na teorija derzhavy i prava: [Pidruchnyk dlja studentiv jurydychnyh vyshhyh navchal'nyh zakladiv]*. Za red. D-ra juryd. Nauk, prof., akad. AprN Ukrai'ny M.V.Cvika, d-ra juryd. Nauk, prof., akad. AprN Ukrai'ny O. V. Petryshyna. – Harkiv: Pravo, 584 s.; Protasov, V. N. (2014). *Teoriya gosudarstva i prava. Uchebnyk dlya bakalavrov*. M.: Izdatelstvo Yurayt, 495 s.; Chernyh, E. N, Vengerov, A. B. (1987). *Struktura normativnoj sistemy v drevnih obshchestvah. Ot doklassovih obshchestv k ranneklassovim*. M., 23–38.

5. *Zagal'na teorija prava: Pidruchnyk*. (2015). Za zag. red. M. I. Kozjubry. K.: Vaite, 392 s.
6. F. Iering, R. (2006). *Bor'ba za pravo. Izbrannye trudy. V 2-h tomah. T.1.* – SPb, 618 s.
7. Kashanina, T. V. *Proiskhozhdenie gosudarstva i prava. Ucheb. Posobie*. M.: Vysshaya shkola, 325 s.
8. Kel'zen, G. (1987). *Chiste pravoznavstvo: Z dod.: Probl. Spravedlivosti*. Per. Z nim. – K.: Yunivers, 496 s.
9. Kovler, A. I. *Antropologiya prava: Uchebnik dlya vuzov*. (2002). M.: Izdatel'stvo NORMA, 480 s.
10. Korkunov, N. M. (2003). *Lekcii po obshchej teorii prava*. – SPb., 430 s.
11. Lejst, O. E. H. (1981). *Sushchnost' prava Sankcii i otvetstvennost' po sovetskomu pravu (teoreticheskie problemy)*. M., Izd-vo MGU, 240 s.
12. Marchenko, M. N. (2001). *Problemy teorii gosudarstva i prava: Uchebnoe posobie*. Pod red. M. N. Marchenko. M.: Yurist, 656 s.
13. Nedbajlo, P. O. (1959). *Sovetskie socialisticheskie pravove normy*. L'vov: Izdatel'stvo L'vovskogo universiteta, 169 s.
14. Nersesyanc, V. S. (2000). *Obshchaya teoriya prava i gosudarstva*. M.: Izdatelstvo NORMA, 552 s.
15. Petrazhich'kij, L. I. (2011). *Vvedenie v izuchenie prava i npravstvennosti*. M., 328 s.
16. Rassolov, M. M. (2014). *Aktual'nye problemy teorii gosudarstva i prava*. M., 471 s.
17. Rybushkin, N. N. (1990). *Zapreshchayushchie normy v sovetskom prave*. Kazan': Izdatel'stvo Kazanskogo universiteta, 113 s.
18. Sorokina, YU. V. (2013). *Aktual'nie problemi teorii i filosofii prava*. M., 304 s.
19. Trubeckoj, E. N. (1998). *Entsiklopediya prava*. Yuridicheskij institut (Sankt-Peterburg), 183 s.
20. Shebanov, A. F. (1956). *Normy sovetskogo socialisticheskogo prava*. M., 45 s.
21. Shpeman, R. (1993). *Osnovnie ponyatiya morali*. M., 100 s.

*Стаття: надійшла до редакції 24.03.2016
прийнята до друку 20.04.2016*

LEGAL PROHIBITIONS (TO THE QUESTION OF GENESIS)

N. Radanovych

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, UA – 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: radanovych_n@ukr.net*

This paper concludes that the analysis of «legal turnover» of prohibiting legal norms, including in the «general permitting plane» requires identifying the maximum of their regulative and value potential. That, in turn, will contribute to a better analysis of prerequisites of general permitting type of regulation functioning. It is established that specific features of prohibiting norms is revealed during the study of the law genesis, because legal norms classification by the way of influence on human behavior (provision of law, imposing the obligation, prohibition) reflects the peculiarities of the law.

It was found out that the mechanism of primitive social regulation, which «generated» legal prohibitions operated according to the scheme: «prohibited–possible–must» (especially most important things were guarded in the form of prohibitions (taboos), and the logical conclusion «if it is not forbidden, it is permitted» – needs confirmation, what is really possible and what has to be done). Among main means of this mechanism prohibitions performed the dominant role (due to the high efficiency of taboos). As part of this mechanism operation it was also traced and described the evolution of a primitive prohibitions (which reasonably can be considered as the prototype of legal prohibitions). Their effectiveness was determined by the following:

1) high internal motivation to comply with prohibitions given the specificity of their nature (they are established in the interest of the society and each person in particular, and therefore to some extent it can be discussed the compliance of primary social regulators with the validity criterion);

2) existence of specific independent prohibition forms – taboos, which by their nature have a diverse content, broad scope and outstanding (wide) possibility of psychological influence;

3) interconnectedness (interdependence) with other components of the regulation system, such as: myths, legends, religious beliefs (totemism, fetishism, shamanism, animism), for which taboos were considered as a) the source of existence and b) security means.

By using deterministic approach the following conditionality of prohibitions has been revealed: 1) biological; 2) psychological; and 3) ideological. However, social (universal) interest, which essentially corresponded with initial prohibitions, can be regarded as the most important factor.

Accordingly it was determined that further process of «creating legal form for taboos» is associated primarily with the change of social characteristics of prohibitions that took place due to the differentiation of social regulation (separation of the law in the system of social regulation) or «mononorm split».

Keywords: prohibiting legal norms, taboo, primary social regulation.